

Kjønn og feminisme i norsk filosofi

TIDSSKRIFT: Mangelen på integrering av kjønnsperspektiver i filosofifaget henger nøye sammen med den påfallende lave andelen av kvinner i norsk filosofi, hevder Inga Bostad og Tove Pettersen i siste nummer av *Norsk filosofisk tidsskrift*.

Norsk filosofisk tidsskrift feirer 50 år og er ute med et jubileumsnummer om norsk filosofi. Salongen viderebringer her en forkortet og bearbeidet versjon av Inga Bostad og Tove Pettersens artikkel om kjønnsbalansen i norsk filosofi.¹

Norge regnes som et av verdens mest likestilte land, og har en høyt utdannet befolkning. I 2014 hadde nærmere én av tre høyere utdanning. Blant folk mellom 25 og 39 år har mer enn halvparten av kvinnene høyere utdanning, noe som gjør denne aldersgruppen til den høyest utdannede i Norge.² Dette er en utvikling som har gått gradvis. Fra Cecilie Thoresen som første kvinnelige student i Norge ble immatrikulert i 1882, var kvinner frem til 1985 i mindretall ved norske universiteter. I 1985 var det for første gang flere kvinnelige enn mannlige studenter i Norge, og kvinneandelen har økt jevnt siden den gang.³

Kvinneandelen i filosofifaget utgjør imidlertid et betydelig avvik sammenlignet med den generelle utviklingen av kjønnsfordelingen ved de norske universitetene. Filosofifaget har blitt kalt en mannsbastion, og er et av de få fagene hvor mannsdominansen har holdt seg ganske konstant.⁴

Mannsdominansen i filosofi har med jevne mellomrom blitt debattert i media, undersøkelser har blitt gjennomført og tiltak iverksatt. I denne artikkelen skal vi komme med noen betraktninger om kvinners tilstedeværelse i norsk filosofi. Disse betraktningene bygger blant annet på de svarene sentrale personer i det norske filosofimiljøet – Synnøve des Bouvrie, Ingeborg W. Ovesen, Kristin Sampson, Vigdis Songe-Møller, Ingebjørg Seip,⁵ Elin Svenneby og Else Wiestad – har gitt oss på spørsmål om kjønn og feminisme i filosofifaget. Vi omtaler den lave kvinneandelen blant studenter og ansatte i faget, deretter hvorvidt kjønnsperspektiver er til stede i filosofifaget, og avslutningsvis hvorfor kvinners lave deltakelse i filosofifaget er et problem.

Kjønn i norsk filosofi

Den norske etterkrigsfilosofien

I bøkene *Filosofi på norsk* (Bostad 1995/97) forsøker en generasjon av norske filosofer å vise de store linjene i norsk filosofihistorie med særlig vekt på 50-, 60- og 70-tallet. Vi kan med utgangspunkt i disse analysene identifisere tre særpreg (eller omdreiningspunkter) i den norske etterkrigsfilosofien. Bildet som tegnes er preget av at Norge på 1950-tallet har hatt ett universitet

siden 1811, og det er Universitetet i Oslo. Universitetet i Bergen er grunnlagt i 1946, så det er studietid og fagmiljø fra Oslo og etter hvert Bergen, som her står i sentrum. Men også Universitetet i Tromsø, som åpnet for undervisning september 1972, preget etter hvert norsk filosofi gjennom etableringen av det "radikale universitetet".⁶

1. Dialektisk mangfold

Et kjennetegn ved den norske filosofien er en vedvarende spenning og utvikling mellom faglige motsetninger, som tidvis ga miljøet et nødvendig mangfold. Et eksempel er omleggingen av ex phil med Arne Næss sin inntreden, i en vitenskapelig retning gjennom temaene tolkning og presisering, "bort fra den idéhistoriske danning (Winsnes og Skard) og psykologiske humanisme (Schelderup)" (Skirbekk 1996, 28). Et annet omdreiningspunkt var 1970-tallets spenning mellom den etablerte universitetsfilosofien, som var mer skolastisk og tradisjonsbunden ifølge den yngre generasjonen, og en mer politisk, handlingsrettet filosofi (Bostad 1996, Stigen 1973). Anklagene som kom fra de nyetablerte filosofene, var rettet mot at svært mye av den etablerte filosofien var opptatt av "menneskelig og samfunnsmessig sett unyttige konstruksjoner" (Bostad 1996, 10). Samtidig beundret de "de eldres håndverksmessige evner, deres nøyaktighet og 'vitenskapelighet' og deres evne til å lage filosofi på en intellektuelt sett uangripelig måte" (Stigen 1973).

2. Revirtenkning og maktkamper

Et annet omdreiningspunkt i det norske filosofimiljøet er 1980-tallets konfrontasjon mellom "en gruppering av hovedsakelig etablerte (eldre) filosofer med en kontinental, metafysisk, moral-politisk orientering, og en mindre etablert (yngre) garde av mer anglo-amerikansk logisk-analytisk og språkfilosofisk interesse" (Bostad 1996, 10). Denne dreide seg i all hovedsak om endringer av pensum og endringer av undervisningstilbudet.

3. Nøytralitet og kjønnsblindhet

En tredje karakteristikk av den norske etterkrigsfilosofien kan knyttes til forestillingen om filosofiens kjønnsblindhet; det vil si en grunnleggende overbevisning om at det filosofiske subjektet er eller bør være, uten en biografi eller et sted å høre til.

Dette er i seg selv en problematisk forestilling, og den har blitt grundig utfordret. En rekke studier innen feministisk kunnskapskritikk (Harding 1991, Alcoff og Potter 1993, Anderson 1995, Benhabib et al 1995) viser at det som i et fagmiljø oppfattes som etablerte sannheter, også står hevet over eller utenfor en undersøkende kritikk og er vevet sammen med en helhet av teoretiske, kulturelle og logiske forutsetninger, jf. også Kuhns paradigmateteori (Kuhn 1962)⁷. For filosofer med en annen erfaringsbakgrunn enn flertallet i miljøet, slik tilfellet ofte er for kvinner i filosofi, kan forestillingen om det filosofiske subjektets kjønnsløshet medføre mange utfordringer, både teoretisk og praktisk.

Det kan se ut som om det mannsdominerte norske filosofimiljøet i etterkrigstiden, slik det beskrives i ettertid, legger til grunn en forståelse av at filosofien er kjønnsnøytral, mens den feministiske epistemologien tar utgangspunkt i at de sosiale og diskursive normene for utøvelsen av filosofi også er preget av utøverens egne erfaringer – inkludert kjønnete erfaringer.

Med utgangspunkt i disse to ulike posisjonene stiller vi følgende spørsmål: Hvor lett var det for de få kvinnene i det norske filosofimiljøet på slutten av 70- og 80-tallet å få innpass og markere seg når miljøet beskrives som preget av "practical jokes"⁸ der "filosofane tedde seg rart – (og ein god del av dei kledde seg rart – beksomstøvlar med ryggsekk heller enn skjorte med slips). (...) den folkelege stilen sat djupt hos gurarar som Jakob Meløe og Hans Skjervheim – og disiplane deira følgde gjerne etter, i stil og i åtferd."⁹ I *Filosofi på norsk* beskriver Skirbekk 50-tallets filosofer som «ekspressive typar», «villmenn», «sindige karar» som «uvørent og skarrande vandra inn i Det Kongelige Fredriks»¹⁰.

LES OGSÅ: [Hvem er kvinnene i norsk filosofi?](#)

Skirbekk beskriver det han ser, eller rettere sagt, tenker over at han så, i ettertid, og det er liten grunn til å være ironisk eller kritisk til det. Som en observasjon av det filosofiske miljøet, er denne karakteristikken likevel egnet til en større generalisering; å gjenfortelle denne typen forbindelse mellom fag og adferd, filosofi og representanter for filosofien, kan skape både bevisste og ubevisste stereotyper om hva norsk filosofi er og har vært. Vi leser Skirbekks skildring av de norske filosofenes uttrykk og atferd som en beskrivelse av en type maskulinitet, kanskje en norsk maskulinitet: Barske "villmenn" rett fra den norske fjellheimen ikledd beksømstøvler og ryggsekk, ikke skjorte og slips, som tramper inn på universitetet. Å følge etter den dominerende stilen er dermed med på å innsnevre filosofiens kjønn: Som et motsvar til «practical jokes» kledde for eksempel Inga Bostad seg én gang i semesteret i dress og slips når hun underviste i *Det annet kjønn*.

Else Wiestad beskriver erfaringene fra å være kvinne i dette mannsdominerte, maskuline, men likevel kjønnsblinde filosofimiljø i Oslo, som å være "nykommer", "utenforstående" og "inntrenger" i en mannlig definert universitetskultur. "Student" var synonymt med "mann"¹¹. Det var nettopp dette, fortsetter hun, som «fikk meg til å rette oppmerksomheten mot 'kvinneblindheten' i faget. Det dreide seg for eksempel om taushet omkring kvinnerelevante problemstillinger (også kjente problemer som var høyst relevante for kvinner, som frihet, likeverd, likerett, makt/avmakt) og omkring kvinnelige filosofers bidrag til faget.»¹²

Else Wiestad beskriver videre filosofimiljøet i Oslo på en måte som peker på det vi har kalt det dialektiske mangfoldet. Wiestad kaller det "pluralisme" og som en "åpenhet for flertilnærminger".

"Filosofimiljøet i Oslo møtte jeg i studietiden i to faser. Den tidlige i ca. 1962-63 var preget av pluralisme og Arne Næss' (nye) åpenhet for flertilnæringer til faget. Jeg hadde alt tatt tre andre fag, og begynte nå på filosofi. Foruten Næss, som underviste i Spinozas *Etikk* og den logisk orienterte Wienserskolen, holdt stipendiaten [Hans Skjervheim](#) seminar om [eksistensialisme](#), Dag Østerberg om Merleau Pontys kroppsfenomenologi, Viggo Rossvær om [Wittgenstein](#) og Guttorm Fløistad om [Heidegger](#). Disse unge stipendiatene hadde også tid til å diskutere i kantinen om filosofiske og andre emner, og flere gikk sammen på 'Upopulær aften' i Dovrehallen der aktuelle temaer ble debattert. Miljøet var åpent og virket generelt interessant og stimulerende. Den neste perioden, fra ca. 1969-73, var i større grad preget av den politiske vendingen (studentopprøret). Samtidig gikk min tid nå til magistergradsstudier og undervisning til exphil. Et studieår (1970-71) var jeg stipendiat ved Sorbonne i Paris. Jeg fortsatte deretter med undervisning til exphil samtidig som jeg tok magistergraden på avhandlingen 'Frihet og erkjennelse'. Arne Næss var på den tiden gått av som professor, og lærerne ved instituttet virket nå fjernere. Som magistergradsstudent var jeg i stor grad overlatt til å utforme egne studiemål og sørge for egen fremdrift."

Åpenheten og mangfoldet i miljøet, til tross for kjønnsblindheten, var med på å gjøre det mulig for Wiestad å finne sin egen vei. Med sin doktoravhandling fra 1986, *Kjønn og ideologi: en studie av kvinnesynet hos Locke, Hume, Rousseau og Kant*, ble hun den første i Norge som drøftet kjønnspektiver innenfor filosofien.¹³ Wiestad var ikke den eneste kvinnen i filosofifaget på denne tiden, men den eneste som gjorde kjønn til et tema. Som vi skal komme tilbake til, har dette bidratt til å gjøre Wiestad til en sentral person i utviklingen av den feministiske filosofien i Norge. Fra dette faglig sett pluralistiske og mangfoldige filosofimiljøet fikk også flere kvinner, som senere ble svært innflytelsesrike på ulike arenaer, sin utdanning. Det var i dette miljøet [Laura Grimm](#), den første norske kvinnen som tok magistergrad i filosofi, i 1941 skrev sin avhandling om ironi¹⁴. Senere kom Else Margarete Barth, som tok embetseksamen i psykologi i 1958, og ble den første kvinnelige filosofiprofessor utgått fra et norsk miljø og internasjonalt kjent for sine arbeider i filosofi og argumentasjonsteori. Barth banet nye veier for filosofien, og allerede i 1976 introduserte hun kjønnspektiver i filosofien som et eget kurs for studentene i Leiden¹⁵. Hjørdis Nerheim og etter hvert Vigdis Songe-Møller, har fungert som viktige rollemodeller for kvinnelige filosofer og banet hver på sin måte vei for et mer åpent og mangfoldig filosofimiljø. Nerheim var den første kvinnelige filosofiprofessoren i Norden. I innledningen til boken *Kvinneperspektivet i filosofien – Premisser for å forstå den moderne kvinnens situasjon* (1991), skriver Nerheim at formålet med tekstutvalget i boken er

«å vise at filosofiens forsøk på å skape orden i tilværelsen tildeler kvinner den mest forunderlige plassering og natur i rasjonalitetens navn. Vår kulturelle overlevering er til bristepunktet fylt med motstridende og konfliktfylte paradigmer angående forholdet mellom mann og kvinne (...) ved å bli oss bevisst disse motsetningsfylte bilder i vårt 'indre' oppnår man trolig større selvinnsikt og personlig frihet» (1991, 5).

For Nerheim er feminismen kjennetegnet av en likhet mellom kjønn «ut fra deres felles natur som

frie personer» (2010, 6).

1980-90 tallet

Når det gjelder filosofimiljøet fra 1980–90-tallet, har vi ingen systematisk studie å vise til, men vi har, som tidligere angitt, spurt en stor andel av kvinnene som har vært i miljøet. Ingeborg Owesen fremhever studentmiljøet i Oslo på 90-tallet som inkluderende: «Studentmiljøet var også den gangen mannsdominert, det var kanskje derfor jeg så raskt ble inkludert, de ønsket seg nok flere kvinner. Noe annet som preget miljøet den gangen var en frykt for at analytisk filosofi helt skulle fortrenge den kontinentale tradisjonen.»¹⁶

Spenningen mellom den analytiske og den kontinentale tradisjonen som preget det norske filosofimiljøet i tiårene etter krigen, når nye høyder på 80-tallet – omtalt av Bostad (1996) som "revirtenkning og maktkamp". Kontinentalfilosofien, som blant annet omfattet [fenomenologi](#) og [eksistensialisme](#), blir på 1980-tallet supplert med nyere fransk filosofi – for eksempel Baudrillard, Lyotard, [Derrida](#), Kristeva, [Irigaray](#) og Cixous. Disse filosofene gikk gjerne under merkelappen "postmoderne", og ble møtt med kraftig motstand fra det norske filosofimiljøet. Jon Elster har siden 1983 iherdig kritisert det han omtaler som "fransk obskurantisme", og gjør det fortsatt.¹⁷ I artikkelen "Invitasjon til (kulturelt (?) sjølv mord?" (1985) introduserte for eksempel Hans Skjervheim Derrida ved å gi følgende advarsel: Den som gir etter for Derrida "kan verta førd av garde inn i ei privat forvilling, av verste fall av psykopatologisk slag" (Skjervheim 1992, 52). Skjervheim sammenlignet det å følge Derridas tenkning med å hoppe i Etna – altså selvmord. Til tross for motstanden, ble noen av disse kontinentale filosofene likevel introdusert for hovedfagsstudenter i Oslo gjennom Else Wiestads filosofiundervisning på midten av 1990-tallet, hvor også Tove Pettersen var gjesteforeleser. Den åpenheten og "flerfagstiltærming" Wiestad viser til, og som var viktig for hennes faglige utvikling på 1960–70-tallet, er altså under sterkt press på 1980- og 90-tallet. Den generasjonen filosofer som var opptatt av [kontinentalfilosofi](#), mister etterhvert innflytelse: Wiestad peker på at "Instituttet gikk etter hvert inn for et grunnstudium (etter mønster fra USA) konsentrert om fire såkalte basisemner i filosofi: logikk, metafysikk, erkjennelsesteori og etikk. Det ble et mer fasttømret studium (frem til og med storfag), med mindre rom for nye spørsmål og problemstillinger".

SAMLESIDE: [Kvinner og filosofi](#)

Ingeborg Owesen sier det slik; «at jeg er kvinne har selvsagt preget mitt intellektuelle arbeid. Langt de fleste tenkerne på pensum var menn, umulig å ikke legge merke til det. Det gjorde inntrykk å møte [Simone de Beauvoir](#) på pensum som ung student. Det forsterket lysten til å ville fortsette med filosofi. (...)».

Elin Svenneby beskriver filosofisk institutt i Oslo som en «samlingsplass for filosofisk dialog og konfrontasjon», og at det var på pauserommet kampene sto, der det

«pågikk politisk kamp mellom kompromissløse studenter. Nyfeminismen var i anmarsj, kampen om universitetet var i gang, demokratiseringsprosessene trengte seg på. Professorveldet måtte ta slutt! Samtidig var vi smertelig klar over at den kunnskapen de lærde satt inne med ikke kunne erobres med kamp og krav, men med en ydmyk holdning og en umulig 12 timers arbeidsdag på lesesalen. Heldigvis var vi fem jenter som begynte på grunnfaget samtidig, vi etablerte et kollokvium og bestemte oss for at vi skulle klare å spare tid og knekke pensumkodene sammen. Det lyktes.»¹⁸

Det senere møtet med filosofimiljøet i Tromsø, beskriver Svenneby slik:

"I Tromsø traff jeg ikke bare filosofiske kolleger av begge kjønn, men kvinneforskere fra mange fag. Her ble det nødvendig å tenke nytt for en søring som hadde trodd at østlandsområdet var Norges intellektuelle sentrum. Her var det høyt under tak og himmel, både i og utenfor seminarrommene, og tid til utallige diskusjoner på kryss og tvers mellom fag og politikk».

Men Tromsø preges ikke bare av åpenhet og tverrfaglighet: Synnøve des Bouvrie fremhever særlig hvordan «kampen om ex.phil.» er historisk interessant i ettertid fordi filosofimiljøet ga seg ut for å være ekstremt progressivt og på de undertrykte side – forskning for folket, væpna revolusjon sto det på veggavisene – var uimottakelige for undertrykkelsen av *kvinner*. Universitetet i Tromsø gjennomgår på 80-tallet blant annet en lang og heftig debatt om hvorvidt likestillingsperspektiver skulle inkluderes i ex. phil. Det daværende likestillingsutvalget ved UiT ble utsatt for en langvarig motstand fra filosofimiljøet som varte i fire år; «til slutt kom filosofene med et, trodde de, avgjørende 16 siders notat, en detaljert argumentasjon for hvorfor 'likestillingsperspektivet i ex.phil.studiet' var en umulighet» (...), men det endte med at rektor påla «Filosofiseksjonen å innarbeide likestillingsperspektiver i ex.phil.»¹⁹.

2000-tallet

Nifus rapport om kjønn og forskning i Norge fra 2002 (skriftserie 15/2002) viser at kjønnsfordeling i filosofi og idéhistorie i Norge, er følgende: Kvinneandel av kandidater og stipendiater er om lag 1 av 3, mens den var 1 av 6 blant det faste personalet og 1 av 13 blant professorene. I løpet av hele 1990-tallet ble det bare avlagt 4 doktorgrader av kvinner, mot 45 av menn. I dag er det tre til fire kvinnelige professorer i filosofi ved UiO, to ved NTNU, to ved UiT og to ved UiB.

Den skjeve kjønnsfordelingen i filosofi har blitt viet oppmerksomhet flere ganger, og i 2000 var det en heftig debatt da kollegiet ved Universitetet i Oslo vedtok å øremerke faste og midlertidige post.doc-stillinger til kvinner. Arild Pedersen forsvarte denne ordningen mot dem som kalte dette for en "misforstått kvinnehjelp" som diskriminerte menn,²⁰ og i Oslo ble det tilsatt én kvinne i filosofi som resultat av ordningen. Som følge av at Dag Øistein Endsjø meldte øremerkingen inn for EFTA-domstolen, ble ordningen imidlertid stoppet i 2003.²¹ Kritikere av EFTA-domstolens beslutning har argumentert med at vedtaket strider mot FNs kvinnekonvensjon.²²

LES OGSÅ: [Hvor er kvinnene i norsk filosofi?](#) • [– Kvinnemangel et kjent problem](#)

I 2001 ble det ved Avdeling for filosofi i Oslo nedsatt en arbeidsgruppe med det formål å finne ut hvorfor kvinneandelen i filosofi er så liten, samt hvilke virkemidler det kan være hensiktsmessig å bruke for å øke rekrutteringen. Det ble i den forbindelse gjennomført en spørreundersøkelse blant studenter uteksaminert i perioden 1990–1999.²³

I 2005 gjennomførte også studenter på Humanistisk prosjektsemester en undersøkelse av den skjeve kjønnsfordelingen på filosofi i Oslo, og undersøkelsen fikk navnet "En av gutta". Humanistisk prosjektsenter påpeker at faget har en sterk mannsdominans, og konklusjonene av undersøkelsen oppsummeres slik:

"Det kvinnelige mindretallet på filosofi sa i undersøkelsen at de følte den sterke mannsdominansen som en belastning, og oppga at innholdet og vinklingen på studiet er svært maskulint. Blant annet er få kvinnelige filosofer representert på pensumlistene og studentene møter få kvinnelige vitenskapelig ansatte; diskusjonene foregår på menns premisser osv. Miljøet oppfattes som ensformig og lite dynamisk. Imidlertid trives de bedre når de etter hvert absorberes i miljøet, og blir en av gutta."²⁴

Studentene bak undersøkelsen identifiserte tre mulige hovedårsaker til den lave kvinneandelen: For det første "manglende kvinnelige rollemodeller på pensum og blant vitenskapelig ansatte", for det andre "et maskulint miljø som ubevisst ekskluderer kvinner", og for det tredje at "[f]agfilosofiens sterke analytiske karakter bidrar til at kvinner med en interesse for andre retninger innenfor filosofifaget kan mistrives". Informantene i undersøkelsen påpekte at "kvinnelige filosofer må inn på pensum, og at instituttet må jobbe aktivt for å få flere synlige kvinner i fagmiljøet".²⁵ Denne undersøkelsen ledet til en heftig debatt i blant annet *Universitas*, hvor mange uttalte seg om "Kjønnsproblemer i filosofi".

I en landsomfattende undersøkelse, gjennomført av Forskningsrådet for perioden 2004–2008, publisert i 2010, blir det igjen pekt på at den samlede andelen kvinner i filosofi er lav. Bare 25 prosent av studentene ved filosofistudiet i Norge er kvinner. 74 prosent av doktorgradsstipendiater og andre i rekrutteringsstillinger i filosofi er menn.²⁶ Men, som Cathrine Felix (2010) påpeker; "til tross for dette åpenbare gapet mellom kjønnene – og uttalelsene fra intervjuobjektene, nevner utvalget overhodet ikke 'kjønn' når det legger frem sin oversikt over det som betraktes som de største utfordringene norsk filosofi står overfor". Felix setter selv frem en liste med konkrete forslag til hva som kan gjøres for å øke antallet kvinner i norsk filosofi.²⁷

Haakon Flemmen (2011) skriver i artikkelen ["Færre kvinner tar doktorgraden"](#) at andelen kvinner som tar doktorgrad i idéhistorie og filosofi "er gått ned fra 36 prosent i perioden 2005–2007, til 20 prosent i 2008–2010". Her skilles det ikke mellom idéhistorie og filosofi, men Vigdis Songe-Møller som den gang var leder for Institutt for filosofi og førstesemesterstudier ved Universitetet i Bergen, kommenterer nedgangen på følgende måte:

"Man kunne ha håpet at kvinner etter hvert hadde funnet seg bedre til rette i filosofien, men det ser altså ikke ut til å være tilfelle. Én grunn til dette kan være at de dominerende retningene innen dagens filosofi ikke har tatt inn over seg fagets opplagte kjønnsdimensjon. Her kan det se ut som om andre humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag er kommet lengre enn filosofi. En annen grunn er antakelig historiens gjentakende karakter: filosofi har tradisjonelt vært et fag utformet av menn og for menn, innhyllet i en intellektuell aura av kvasimaskulin karakter. Eller sagt på en annen måte: Det kan se ut som om unge menn lettere identifiserer seg med den dominerende filosofiske diskursen, mens den virker fremmedgjørende på mange unge kvinne".²⁸

Det må også nevnes at det blitt publisert en rekke bøker og artikler om kjønnsperspektiver i filosofien på norsk; blant annet Else Wiestads *De store hundreårsbølgene* (1994), Vigdis Songe-Møllers (1999) *Den greske drømmen om kvinnens overflødigheit*, Hilde Bondevik og Linda Rustads *Kjønnsperspektiver i filosofihistorien* (1999), Elin Svennebys *Også kvinner, Glaukon!* (1999), og [Tove Pettersens bok *Filosofiens annet kjønn*](#) (2011). Filosofitidsskriftet [Agora](#) kom med et temanummer om feminisme i 2001 og siden et eget nummer om Julia Kristeva (2003). [Norsk filosofisk tidsskrift](#) hadde feministisk filosofi som temanummer i 2007, og et av [Filosofisk supplement](#) temanumre i 2013 handlet om feminisme.

Selv om vi ikke har hatt tilgang til alle publikasjoner, undersøkelser og tiltak som kan fortelle noe om kvinners tilstedeværelse i filosofien i Norge, fremgår det likevel tydelig at kvinner gjennom hele etterkrigstiden og frem til i dag har vært i klart mindretall og at filosofifaget er en svært mannsdominert disiplin. Det finnes statistikk som viser en tydelig skjev kjønnsfordeling, og intervjuer som forteller at mange kvinnelige studenter og ansatte føler mannsdominansen som en belastning²⁹. Kjønnsskjevheten i filosofi har også jevnlig vært et tema i media. Gjentatte ganger har det blitt pekt på at faget *mangler kjønnsperspektiver*, og *fraværet av kvinnelige filosofer på pensumlistene* har blitt kritisert, og konkrete *forslag til tiltak* har vært fremmet. Vi mener det ville være interessant å få en systematisk gjennomgang av hvor mange av disse forslagene som faktisk har blitt fulgt opp, hvilke tiltak som har blitt iverksatt og en vurdering av hvilken effekt disse kan ha hatt. Vårt materiale viser videre at tiltakene for å bedre kjønnsbalansen i filosofi og forsøkene på å integrere kjønnsperspektiver i faget, har møtt hard motstand. Vi synes også det er et påfallende samsvar mellom Else Wiestads karakteristikk av filosofifaget i Oslo på begynnelsen 1960-tallet, som preget av en "kvinneblindhet", som taust "omkring kvinnerelevante problemstillinger" og "omkring kvinnelige filosofers bidrag til faget", det filosofistudentene i Osloundersøkelsen i 2005 uttrykker, nemlig at "innholdet og vinklingen på studiet er svært maskulint" og at det "er få kvinnelige filosofer representert på pensumlistene", og Cathrine Felixs og [Salongens nylige artikler](#) som er kritiske til kvinners fravær i filosofifaget. Spørsmålet blir dermed om ingenting har skjedd siden 1960-tallet?

En stor forskjell mellom filosofifaget på 1960-tallet og på 2000-tallet, er at fagdisiplinen [feministisk filosofi](#) har blitt etablert. Feministisk filosofi er nettopp en tilnærming til filosofi hvor [kjønn](#) står sentralt, og det er med utgangspunkt i erkjennelsen av at kjønnete erfaringer har betydning for

kunnskapsproduksjon at denne disiplinen har vokst frem. Feministisk filosofi er en retning innenfor filosofien som undersøker hvilken betydning kjønn har for konstruksjon av filosofiske teorier og fremstillinger – feministisk etikk, feministisk epistemologi, feministisk metafysikk og feministisk filosofihistorie er eksempler – og som forsøker å korrigere manglende kjønnsperspektiver. Feministisk filosofi vokste frem som en egen disiplin i forlengelsen av kvinnebevegelsen på 1960- og 1970-tallet, hovedsakelig i USA, da også filosofer begynte å problematisere mangelen på kjønnsperspektiver i sitt eget fag. Vi skal i resten av artikkelen komme med noen betraktninger om den feministiske filosofiens status i Norge. Studiet av feministisk filosofi og dens innflytelse og posisjon i Norge, er vel egnet til å gi oss et rikere og mer komplekst bilde av norsk filosofi. Det kan fortelle noe om hvor åpne eller lukkede de filosofiske miljøene er, men den kan også vise hvordan filosofien selv kan virke kunnskapskritisk gjennom selvrefleksjon, åpenhet og vedvarende kritisk overprøving av egne sannheter. Denne sensitiviteten for kjønnsperspektiver peker utover seg selv; den gir oss et aktuelt eksempel på en pågående fagutvikling og de (ofte usynlige) mekanismer som eksisterer.

Feministisk filosofi i Norge

Hva er det med feministisk filosofi?

Hva skyldes det at den feministiske filosofien ikke er bedre integrert og har høyere prioritet i [det norske filosofimiljøet](#)? Forklaringene kan være mange. Én grunn, som vi skal fokusere på her, kan være at den feministiske filosofien utfordrer noen grunnleggende antakelser i den mer tradisjonelle filosofien, og at den tar opp nye problemstillinger på nye måter slik at den fremstår som fremmed og provoserende for mer tradisjonsbundne filosofer.

Seip formulerer det slik: «En innsikt vi finner både i den klassiske vitenskapsteorien og i kritisk teori, såkalt poststrukturalisme og feministisk teori er nettopp beskriverens situerthet, det finnes ikke et nøytralt sted å beskrive fra. Vi forstår verden fra det konkrete stedet vi er, og denne posisjonen er alltid gjennomkrysset av normative føringer vi ofte ikke er bevisste på. Samtidig jobber vi kontinuerlig med å luke ut de normative feilslutningene, hvor vi glir fra beskrivelse eller forutsatt forståelsesramme til norm. Dette tror jeg er en uendelig prosess som er en integrert del av den filosofiske praksisen.»

LES OGSÅ: [Frykten for den kvinnelige filosofen](#)

Og Seip fortsetter slik: «Feministisk filosofi er jo ikke én ting, men mange forskjellige teorier som arbeider innen forskjellige tradisjoner og ofte er innbyrdes uenige. Likevel er det noen fellestrekk i feministisk refleksjon som jeg mener det er viktig at filosofien for øvrig tar inn over seg. Fordi feministisk teori forholder seg til den kjønnete kroppen, på den ene eller den andre måten, gjør den oppmerksom på menneskets kroppslige situerthet og hvilken rolle de sosiale og fysiske faktorene spiller for forståelsen. Samtidig skriver kvinner ofte litt «fra siden», fordi vi har erfaringer utenfor de tradisjonelle akademiske rammene, og derfor kan se ting på nye måter. Feministisk

filosofi er mer reflektert enn annen filosofi både på menneskets kroppslige situerthet og på de kulturelle føringene som etablerer og opprettholder strukturelle forskjeller i denne situertheten. Innenfor svært mange tradisjonelle filosofiske diskurser, som spørsmål om objektiv kunnskap, etiske valg, estetiske dommer, forholdet mellom natur og kulturell pregning, kropp og bevissthet, individ og samfunn, burde feministiske teoretikere blitt sett på som naturlige deltakere i diskusjonen. Jeg tror de holdes utenfor av en blanding av inkompetanse, ideologi og manglende nysgjerrighet.»

Ifølge Owesen er «tenkning og erfaring (er) nært knyttet sammen, feministisk filosofi kan bidra til å avdekke forestillingen om filosofiens subjekt som en kjønnsløs størrelse. Slik sett kan feministisk filosofi også åpne for at andre erfaringer kan sette sitt preg på filosofien, som etnisitet.»

Tove Pettersen sier at «[d]en feministiske filosofien legger til grunn at aktøren – både som tenkende og handlende menneske – er situert. Da kommer man ikke unna det faktum at kvinner og menn tradisjonelt har vært situert svært forskjellig. Dette gir forskjellige erfaringer. Når man har forskjellige erfaringer, vil man også ha forskjellig perspektiv på hva som er de store moralske og politiske utfordringene, på hva som er viktig kunnskapsgrunnlag når man skal ta etiske beslutninger, på hva som teller som filosofi og så videre.»³⁰ I boken *Filosofiens annet kjønn* skriver Pettersen at «den filosofiske forskningen om kjønn stimulerer til viktig faglig selvrefleksjon, til innsikt i nye og utforskede aspekter ved tradisjonell filosofi. Reflekterer man over forholdet mellom kjønn og filosofi oppstår det [...] nye svar på og begrunnelser for velkjente problemstillinger, [det] skapes mulighet for å stille originale og utradisjonelle filosofiske spørsmål – ofte om temaer som tidligere har vært ignorert. Den feministiske filosofien er således både kritisk, (re)konstruktiv og nyskapende. Feministisk filosofi har som mål å forandre filosofien innenfra, slik at teorier og de praktiske konsekvensene som måtte følge av den, tilgodeser erfaringer, behov og interesser til *begge* kjønn. Feministisk filosofi utfordrer derfor tradisjonelle definisjoner og forestillinger, den problematiserer etablerte sjangerkrav og metoder. Denne disiplinen kan provosere, blant annet ved å sette filosofiske grunnlagsproblemer i fokus, for eksempel gjennom spørsmålet om hvorvidt filosofien virkelig er verdinøytral og allmenngyldig. En tenkning som utfordrer den tradisjonelle fagforståelsen på denne måten; som setter spørsmålsteget ved godt forankrede tradisjoner; som utfordrer fagets karakter, dets hovedlinjer og posisjoner; som fremsetter alternative begreper, perspektiver, teorier og metoder, er selvsagt omstridt.»³¹

LES OGSÅ: [Glemte pionérer](#)

Begrepet om en «feministisk epistemologi» refererer til den utfordrende alliansen av feminisme og filosofi, ifølge Alcoff og Potter (1993), som viser seg i dragkampen mellom det konkrete og generelle. «Forestillingen om en ekte eller egentlig epistemologi hopper bukk over premisset om at et generelt begrep om kunnskap, ett som avdekker klare og begrunnede standarder apriori, er mulig»³². Inga Bostad vektlegger den filosofiske skeptisismen som en retning innen filosofien som er inspirert av den feministiske epistemologien. Som Alcoff og Potter sier det: «Muligheten for et generelt og universelt begrep om kunnskapens natur og dens begrensninger, har ført mange

feministiske filosofer til en form for skeptisisme, skeptisisme i forhold til et begrep om kunnskap som overser den sosiale konteksten og statusen til kunnskapssubjektet»³³. Bostad understreker hvordan nettopp deler av den klassiske skeptisismen som vektlegger hverdagslivets erfaringer av det som holdes for sant og sikkert, kan brukes innenfor feministisk epistemologi: Samtidig som de hverdagslige erfaringer av at noe har en viss smak eller arter seg på et bestemt vis, er konkret og personlig, så er gyldighetsområdet ment å strekke seg ut til en generell filosofi om kunnskapens grenser.

Ifølge Bostad er det i dag ikke minst interessant å se hvordan feministisk orienterte jurister som Siobhan Mullally hevder at feminismen bør søke å gjenvinne universalismen gjennom diskursetikk og post-metafysikk. Hvilke argumenter er gyldige som begrunnelser for internasjonale regelverk om kvinners rettigheter i møte med for eksempel minoriteters rett til å praktisere en religion der kvinners rettigheter er underordnet eller brytes? I hvilken grad er det mulig å kritisere for eksempel kvinners generelle bruk av ansiktsdekkende slør samtidig som man forsvarer både ytringsfrihet og retten til å utøve sin [religion](#) i praksis, leve i forhold til egen [kultur](#) og personlige overbevisninger samt retten til ikke å bli utsatt for nedverdiggende behandling på grunn av tro, kulturell bakgrunn og levesett? I filosofien vil slike juridisk-moralske spørsmål også utfordre den feministiske filosofiens avgrensning av kvinner som gruppe; hvordan rangere ulike universelle rettigheter og verdier når kvinner med ulik kulturell, religiøs og sosial bakgrunn står opp mot hverandre? Feministiske filosofer som Seyla Benhabib har utvidet den feministiske filosofen ved blant annet å skille mellom to former for moralske orienteringer; den konkrete andre og den generaliserte andre. Omsorgsetikken er knyttet til den konkrete andre, mens rettighetsperspektiver er knyttet til den generaliserte andre. Ifølge Benhabib (1992) handler universalistiske teorier om hvordan medlemmer av en bestemt gruppe kan definere sine egne erfaringer som universelle og samtidig se bort fra den konkrete andre. Vi trenger en overskridelse av denne dikotomien, ifølge Benhabib, en «tredje vei» slik at vi kan se omsorg og rettigheter som en del av den samme virkeligheten.

Metaforer for sjela og samfunnets antinomier

De kvinnene vi har snakket med, søkte seg til filosofien fordi de i utgangspunktet var opptatt av de klassiske filosofiske spørsmål og hadde mindre engasjement for kjønnsrelaterte spørsmål og feministisk filosofi. Ingebjørg Seip skriver følgende: «Filosofi er det eneste faget hvor du ikke må slutte å spørre på et tidspunkt. For meg var det å få lov å forfølge det jeg utforsket, også der svarene aldri kunne bli entydige, veldig fasinerende. Det å ikke bøye av, men bli stående i det umulige i selve tankeprosessen, og slik undersøke tankens egne grenser, er filosofens privilegium». Seip skriver blant annet at «[j]eg tror filosofiske tanker ofte blir metaforer både for sjelas og samfunnets antinomier. Du skriver om noe abstrakt, teoretisk, og gjenkjenner plutselig din egen livssituasjon som skjulte mønstre i den teksten du skriver. Samtidig har jeg alltid også bevisst skrevet ut fra det som brenner for meg, det jeg synes er vanskelig og viktig å forstå. Jeg føler ofte at jeg bruker filosofi for å prøve å forstå mitt eget liv.»

«Kvinnene i norsk filosofi har bidratt positivt til at kvinne- og kjønnsrelevante emner er blitt

innarbeidet i pensu i faget, til tverrfaglig akademisk diskusjon og til formidling gjennom foredrag og innlegg i radio, presse og TV», skriver Else Wiestad. Feministisk filosofi, fortsetter hun, har «store potensialer som kan videreutvikles samtidig som resultatene kan integreres i de fleste menneske-, miljø- og samfunnsrelaterte emnene i filosofi. Som sentralt og innovativt fagfelt bidrar feministisk filosofi/kjønnteoretisk forskning til å utfordre, utvide og omdanne vårt menneskesyn, virkelighetssyn, verdisyn og vår normative tenkning (etikk).»

MER OM FEMINISME: [Feministiske menn](#) • [Feminisme i middelalderen](#)

Ifølge Wiestad er en sentral oppgave fremover «å søke å forstå hva det er å være biopsykisk og kjønnnet menneske i et bestemt geografisk, sosialt og kulturskapt miljø. Blant annet kan respektfull og nyutviklet verdi- og moralfilosofisk refleksjon bidra til å utvikle menneske- og samfunnsyn som fremmer likeverdige relasjoner mellom kjønn så vel som mellom sosiale og etniske grupper. Det er imidlertid ikke et mål at alle skal bli som oss (europeere). Vi trenger snarere en økt forståelse for andre kulturers miljøtilpassede levesett og verdisystemer.»

Svenneby, på sin side, vektlegger [språket](#): «Den sokratiske, kritiske undringen om folk som bruker ord egentlig har forstått hva de sier eller skriver, oppfatter jeg som en av filosofiens vedvarende viktigste oppgaver. Hva betyr et ord? Hvilken kontekst inngår det i? Hvilket annet ord kunne bedre uttrykke det språkbrukeren ønsker å uttrykke? Min motivasjon for å fortsette å studere filosofi kan dermed synes å ha forskjøvet seg fra kjønn til språk. Hvilke ord vi velger (eller har tilgang til) og hvordan språket vi bruker former våre oppfatninger om virkeligheten vi lever i er ikke nødvendigvis et kjønnsnøytralt tema, men hvis en filosof klarer å balansere sin tekst eller tale mellom det seriøse og det populære, det alvorlige og det morsomme, det velkjente og det metafysiske, spiller kjønn en mindre rolle. Det er fortsatt en viktig oppgave for filosofien å bidra med å gi motiverende innsikt i det paradoksale faktum at det ikke er samlingen av enkeltstående, velordnede og analyserbare elementer, men kreative, detaljrike og kaotiske partnerskap som bidrar til å holde en/s verden sammen.»

Filosofiens viktigste oppgave fremover beskrives slik av Ingebjørg Seip: «Det å holde oppe fleksibilitet i tanken og evne til å tenke omkring komplekse problemer er viktigere nå enn noen gang. Jo mer komplekst samfunnet blir jo mer tenderer diskursen mot å forenkle og skjematiskere. Å øve opp evnen til å tenke komplekst, være kritiske til de sannhetene som tilbys og stille spørsmål ved de forutsetningene vi tar for gitt, er kjernen i en filosofisk praksis som arter seg forskjellig i forskjellige kulturelle kontekster, men som alltid vil være livsnødvendig for et fritt samfunn.»

Vilje til å prioritere?

Når vi skal forsøke å oppsummere de bidragene vi har fått fra kvinnelige filosofer i Norge, er det noen fellestrekk som blir tydelige; filosofiens åpenhet overfor nye perspektiver og dens evne og vilje til å strekke seg ut mot tverrfaglige problemstillinger, har vært viktig for både kvinnelige filosofer og for kjønnteoretisk og feministisk innflytelse på den til enhver tid dominerende

filosofien³⁴. Den kontinentale filosofien blir også fremhevet som særlig viktig for utviklingen av kjønnssteoretiske perspektiver i norsk filosofi. Det synes også å være en klar tendens til at tiltak som har vært iverksatt for å øke rekrutteringen av kvinner til faget og integrere kjønnsperspektiver, har vært kontroversielle og blitt møtt med til dels svært sterk motstand. Støtte utenfor de filosofiske instituttene – det være seg fra politikere, universitetene sentralt, kjønnsforskingsmiljøene eller media – synes å være av helt avgjørende betydning for de endringer som tross alt har funnet sted når det gjelder rekrutteringen og integreringen av kvinne- og kjønnsperspektivene i norsk filosofi.

Vi tror mangelen på integrering av kjønnsperspektiver i filosofifaget i Norge og den påfallende lave andelen av kvinner i filosofifaget i «et av verdens mest likestilte land" henger nøye sammen. Så lenge feministisk filosofi og bidrag av kvinnelige filosofer er marginalisert eller fraværende, vil den skjeve kjønnsbalansen i faget trolig ikke endres. Mangelen på kjønnsperspektiver har blitt etterlyst av ulike grupper gjentatte ganger, og mye tyder på at det nettopp er møte med kjønnsperspektiver og kvinnelige filosofer både på pensum og i klasserommene som gir mange kvinner lyst til å fortsette filosofistudiet, slik for eksempel Owesen påpeker i møtet med Beauvoir-teksten.

LES OGSÅ: [Norges første feminist](#) • [Et kjempende menneske](#)

Muligheten for å styrke den feministiske filosofien, og dermed øke rekrutteringen av kvinner ved de ulike lærestedene, er samtidig tilstede. I Forskningsrådets rapport³⁵ pekes det for eksempel på at feministisk filosofi er et lite fagområde i Norge, det består kun av en håndfull forskere. Likevel publiseres det både nasjonalt og internasjonalt, og kvaliteten på publikasjonene innen feltet er gode, i følge Forskningsrådet.³⁶ Mortensen skriver at «... a handful of scholars from Norway have managed to make themselves heard as marginal but distinct voices in a few niches of feminist philosophy».³⁷ Gitt at det også finnes et tverrfaglig miljø for kjønnsforskning i Norge, heter det videre i Forskningsrådets rapport, antas det å være gode muligheter for vekst innenfor dette området av norsk filosofi.

En slik vekst tror vi kan bidra til økt rekruttering av kvinner til faget. *Muligheten* for vekst og integrering av kjønnsperspektiver – og dermed for økt rekruttering av kvinner til filosofifaget i Norge – er altså til stede. Spørsmålet er om det også finnes *vilje* ved de enkelte filosofiske instituttene til å prioritere, oppvurdere og integrere kjønnsperspektiver, og dermed også bryte mannsdominansen og kjønnsblindheten som har preget faget i hele etterkrigstiden. Dette er viktig blant annet fordi den sterke underrepresentasjonen av kvinner hemmer utviklingen av filosofifaget; faget blir både smalt og fordreid når kvinners perspektiver ekskluderes.

Kjønnsbalansen i filosofi er imidlertid ikke noe som kun angår de enkelte filosofiske instituttene. Den nåværende situasjonen undergraver også lik tilgang til høyere utdanning, og hindrer utviklingen av potensielle intellektuelle ressurser. Dette er ikke bare et demokratisk problem, og heller ikke kun et spørsmål om rettferdighet. Det innskrenker ikke bare filosofifaget, men det svekker også kvaliteten og resultatene av høyere utdanning generelt.

Bibliografi

- Alcoff, Linda, and Elizabeth Potter, (eds.) (1993). *Feminist Epistemologies*, New York: Routledge.
- Anderson, Elizabeth (1995). «Feminist Epistemology: An Interpretation and Defense», *Hypatia*, 10: 50–84.
- Beauvoir, Simone de (2000). *Det annet kjønn*. Oversatt av Bente Christensen. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Benhabib, Seyla (1992). *Situating the self*. Cambridge: Polity Press.
- Benhabib, Seyla, Judith Butler, Drucilla Cornell and Nancy Fraser (1995). *Feminist Contentions*, New York: Routledge.
- Bondevik, Hilde og Rustad, Linda, (1999). *Kjønnsperspektiver i filosofihistorien*. Oslo Pax forlag A/S.
- Bostad, Inga, (1995). *Filosofi på norsk I*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Bostad, Inga (1997). *Filosofi på norsk, II*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Bostad, Inga og Svenneby, Elin (1993). *Gender – an issue for philosophy?* Nordic Network of Women in philosophy. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Butler, Judith (1990). *Gender Trouble*, New York: Routledge.
- Granly Meldalen, Sindre, 2005. [«Kjønnsproblemer på filosofi»](#) I *Universitas*, 7. desember 2005. [Lesedato 21. september 2015].
- Harding, Sandra (1991). *Whose science? Whose knowledge?*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Høggmann, Elin Dehli (2010). «Hvor ble det av kvinnene? En analyse av kvinnelige filosofers fravær i den filosofiske kanon», masteroppgave, UiO.
- Kuhn, Thomas S. (1962). *The Structure of Scientific revolutions*, University of Chicago Press.
- Mortensen, Ellen (2009). «Feminist Philosophy in Norway, with a View to the Other Nordic Countries». *Signs. Journal of Women in Culture and Society*, vol. 34, nr. 2, s. 239-247.
- Nerheim, Hjørdis (1991). *Kvinneperspektivet i filosofien – Premisser for å forstå den moderne kvinnens situasjon*. Oslo: Novus forlag.
- Nickelsen, Trine (2001). [«Ingen kvinner ved Avdeling for filosofi. Hvorfor?»](#) I *Uniforum* 28. mai 2001. [Lesedato 21. september 2015].
- Okin, Susan Moller (1989). *Justice, Gender, and the Family*, New York: Basic Books.
- Ovesen, Ingeborg (2010). «Om å kanonisere det som har unndratt seg kanonisering: Feminisme og filosofihistorie». *Norsk filosofisk tidsskrift*, nr. 4, 2010.
- Pettersen, Tove, (2011). *Filosofiens annet kjønn*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Skjervheim, Hans (1992). *Filosofi og dømmekraft*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Songe-Møller, Vigdis (1999,). *Den greske drømmen om kvinnens overflødighet*. Oslo: Cappelen.
- Wiestad, Else (1994). *De store hundreårsbølgene: kjønnsdebatten gjennom 300 år*. Oslo:

Emilia Press.

- Wiestad, Else (2010). «Hvor ble det av kvinnene?» *Norsk filosofisk tidsskrift*, 2010, vol 45.

Noter

¹ En stor takk til Synnøve des Bouvrie, Ingeborg W. Owesen, Kristin Sampson, Vigdis Songe-Møller, Ingebjørg Seip, Elin Svenneby og Else Wiestad for konstruktive bidrag og svært nyttige innspill til denne artikkelen.

² Kilde er [Statistisk sentralbyrå](#) [Lesedato 3. oktober 2015].

³ Kilde er [StudentTorget.no](#) [Lesedato 3. oktober 2015].

⁴ Kilde er [Forskerforum](#) [Lesedato 3. oktober 2015].

⁵ Else Wiestad, Elin Svenneby, Ingeborg Owesen og Ingebjørg Seip har alle svart på følgende spørsmål:

- Hva var det som motiverte deg til å starte med filosofi?
- Hva kjennetegnet miljøet på filosofi under din studietid?
- Hvordan har dine egne erfaringer preget ditt intellektuelle arbeid?
- Er filosofien etter din oppfatning normativ og/eller deskriptiv?
- Hvordan har kvinnene i norsk filosofi preget utviklingen i og utenfor academia?
- Hvilke deler av filosofien er du mest opptatt av?
- Hvilke filosofiske problemer finner du mest utfordrende?
- Hvilken rolle spiller feministisk filosofi i det norske filosofimiljøet?
- Hva kan feministisk filosofi tilføre filosofifaget?
- Hva arbeider du med akkurat nå?
- Hvordan vil du beskrive filosofiens viktigste oppgave i dag?

Svarene vi fikk på disse spørsmålene utgjør noe av materialet i artikkelen. I tillegg har vi hentet inn kommentarer og refleksjoner fra Synnøve des Bouvrie, Vigdis Songe-Møller og Kristin Sampson. Vi gir ikke en fullstendig oversikt over kvinner i norsk filosofi. Det er mange som gjennom de siste 20-30 årene har bidratt til fagets utvikling, og som det faller utenfor denne artikkelen å omtale. Vi har også benyttet oss av informasjon fra Statistisk sentralbyrå, Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning, tidligere publiserte intervjuer og artikler, samt våre egne erfaringer og refleksjoner. Artikkelen «Kjønn og feminisme i norsk filosofi» gir ikke et fullstendig bilde av denne tematikken, det finnes sikkert relevante hendelser, nyanser, personer og publikasjoner som ikke blir omtalt her. Innenfor rammene av de kilder vi har hatt tilgang til, samt NFTs sideantall og tidsrammer, mener vi likevel at artikkelen gir et bilde av noen klare og viktige tendenser i norsk filosofi.

⁶

Eldre etablerte forskere ble i Tromsø utfordret og angrepet av den yngre garde, anført av filosofimiljøet, ifølge Synnøve des Bouvrie. «Da universitetet i Tromsø skulle utforme sine målsettinger og styringsformer, førte det blant annet til en debatt i Universitetstinget ('kollegiet') som varte i to dager, over spørsmålet om hvorvidt ex.phil.-studiet skulle bygge på marxistisk ideologi eller være 'pluralistisk'.

⁷ Innen medisinsk forskning har flere studier vist hvordan kjønnsperspektiver fører til nye metoder, som igjen fører til ny empiri og endrede tolkninger, som igjen fører til at kunnskapsfeltet endrer seg (f.eks. i studier av primater og hjerteinfarkt).

⁸ Skirbekk 1996, 29.

⁹ Skirbekk *ibid.*

¹⁰ Bostad 1995, 30.

¹¹ Bostad 1995, 91

¹² De følgende sitatene fra Wiestad er hentet fra svar på de spørsmålene vi har sendt i forbindelse med innhenting av materiale til denne artikkelen – se note 5.

¹³ Felix, Cathrine. 2011. [«Hvem er kvinnene i norsk filosofi?»](#) *Salongen. Nettidsskrift for filosofi og idéhistorie*. 7. mars 2011. [Lesedato 21. september 2015].

¹⁴ Magistergraden til Laura Grimm fra 1941 hadde tittelen «Oppfatninger av ironi fra Aristoteles frem til i dag».

¹⁵ Nekrolog *Aftenposten* 18.1.2015 av Inga Bostad, Dagfinn Føllesdal og Else Wiestad.

¹⁶ De følgende sitatene fra Owesen er hentet fra svar på de spørsmålene vi har sendt i forbindelse med innhenting av materiale til denne artikkelen – se note 5.

¹⁷ Elster, Jon. 2013. [“Den uforståelige Latour”](#). I *Aftenposten* 24. april 2013. [Lesedato 22. september 2015]

¹⁸ De følgende sitatene fra Svenneby er hentet fra svar på de spørsmålene vi har sendt i forbindelse med innhenting av materiale til denne artikkelen – se note 5.

¹⁹ Sitatene fra de Bouvrie er hentet fra kommentarer til tidligere versjon av denne artikkelen.

²⁰ Thorolvsen, Anita K.L. 2000. [«Kjønnsbalanse eller misforstått kvinnehjelp»](#) *Bladet Forskning* november 6/2000. [Lesedato 4. oktober 2015].

²¹ Ericsson Ryste, Marte 2007. [«Universitetene vil øremerke»](#) I *kifino.no* [Lesedato 4. oktober 2015].

Grønli Strausheim, Kristin. 2003. [«Slutt på øremerking av kvinneprofessorater»](#) I *Forskning.no*. [Lesedato 4 oktober 2015].

Johansen, Marianne. 2002. «Lovstridig likestilling». I *Universitas* 6. februar 2002.

²² Tidemann, Grethe. [«Diskriminering eller god likestillingspolitikk»](#) I *Uniforum* 3. oktober 2001. [Lesedato 4. oktober 2015]

http://www.neitileu.no/om_nei_til_eu/politikk/uttalelser/likestilling_ut_av_eoes

²³ Nickelsen, Trine 2001. [«Ingen kvinner ved Avdeling for filosofi – hvorfor?»](#) I *Uniforum* 28. mai 2001. [Lesedato 4. oktober 2015]

²⁴ Oppsummeringen er skrevet av Edle Stang, og er tilgjengelig [her](#).

²⁵ Granly Meldalen 2005.

²⁶ Rapporten er tilgjengelig [her](#), og disse opplysningene står på side 22.

²⁷ Felix, Cathrine. 2010. [«Hvor er kvinnene i norsk filosofi»](#) *Salongen. Nettidsskrift for filosofi og idéhistorie* 24. november 2015. [Lesedato 4. oktober 2015] Felix nevner blant annet at det er viktig å få kvinner inn på pensum, og at utstillingen «Filosofiens annet kjønn» presenterte mange kvinnelige filosofer som kan gå inn på pensum. Hun sier videre at det å gi de mannlige filosofene selskap ved for eksempel å henge opp bilder av kvinnelige filosofer på instituttets vegger, kan være et viktig tiltak. Høsten 2015 mottok Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske fag et tilbud om å overta denne utstillingen, og gi den en permanent plass i deres lokaler. Tilbudet ble avslått, og begrunnelsen var at «den ikke egner seg» som «permanent utsmykking».

²⁸ Flemmen, Haakon. 2011. [«Færre kvinner tar doktorgraden»](#) *Salongen. Nettidsskrift for filosofi og idéhistorie* 9. mai 2011. [Lesedato 4. oktober 2015]

²⁹ Kvinnens underrepresentasjon i filosofi er ikke bare et fenomen i Norge, tilsvarende utfordring finnes i andre land både i og utenfor Norden. American Philosophical Association har for eksempel en egen komité som skal evaluere og rapportere om kvinnens status ved filosofiske institutter i USA. På [nettsidene deres](#) finnes mange ressurser tilgjengelig.

³⁰ Sitatet er hentet fra intervjuet [«Ti år med Kjønn og filosofi»](#) *Bulletine* 2-2014.

³¹ Pettersen, Tove. 2011. *Filosofiens annet kjønn*. Pax forlag A/S, s. 10–11.

³² S. 1, oversatt av Inga Bostad.

³³ *ibid.*

³⁵ 2010 s. 60.

³⁶ Forskningsrådets rapport fra 2010, «Evaluering av forskning i filosofi og idehistorie», s. 60.

³⁷ Mortensen, Ellen. 2009, s. 239.